

NÁSTROJE PRO NAVRHOVÁNÍ A REALIZACI EFEKTIVNÍCH A FUNKČNÍCH OPATŘENÍ

VLASTIMIL BOGDAN

Ing. VLASTIMIL BOGDAN

Posledních 15 let se zabývá
monitoringem a mapováním přírody.

Má za sebou řadu projektů na území ČR,
v zahraničí vedl výzkum fauny ostrova
Bohol na Filipínách. V oblasti aplikované
ekologie působí rovněž jako GIS analytik.
Má zkušenosti s projekty SEA, EIA nebo
migračními studii.

Počet opatření, která se navrhují pro zmírnění negativního vlivu výstavby a provozu záměrů na ochranu přírody, neustále roste. Funkčnost řady z nich je již ověřena v praxi (např. dálniční oplocení, migrační bariéry pro obojživelníky, tvorba náhradních stanovišť atd.). U některých dochází na základě výsledků k nejrozsáhlejší modifikaci pro zajištění jejich vyšší efektivity a funkčnosti (např. migrační objekty, přírodní blízké retenční nádrže aj.). Řada opatření na vyhodnocení funkčnosti a efektivity teprve čeká (např. bariéry pro netopýry a ptáky, plašiče a odpuzovače živočichů aj.). Do hry vstupují rovněž opatření, která jsou úplnými pionýry ve svém oboru a jsou navrhována s jistou mírou nejistoty úplně poprvé (např. autonomní systémy snižující riziko střetu vozidel se zvěří nebo systémy snižující riziko střetu ptáků a netopýrů s vrtulemi větrných elektráren). Cílem článku ovšem není rozebírat jednotlivá opatření, nýbrž nástroje, které hrají nebo by mohli hrát zásadní roli ve fázi návrhu a realizace zmíněných zmírňujících opatření.

EIA

Nejvýznamnější nástroj při přípravě projektu, v rámci kterého se z hlediska ochrany přírody navrhují zásadní opatření, je dokumentace EIA. Součástí dokumentace EIA jsou totiž zpravidla dokumenty týkající se posuzování a hodnocení vlivu záměru na zájmy ochrany přírody jako je migrační studie, hodnocení vlivu dle § 67 zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. nebo Naturové posouzení dle §45i stejného zákona. V případě zjištění, že by mohl mít záměr při jeho výstavbě nebo provozu negativní vliv na zájmy ochrany přírody, stanoví se v dokumentaci taková opatření,

která tento negativní vliv dokážou zmírnit či eliminovat. Tato opatření se následně mohou dostat do stanoviska EIA, tedy do závazného rozhodnutí, které vydává příslušný orgán, u větších záměrů zpravidla Krajský úřad nebo Ministerstvo životního prostředí.

Hodnocení vlivu dle § 67 a Naturové posouzení dle §45i zde asi není třeba detailně představovat. Hodnocení vlivu dle § 67 se vypracovává v případě, že záměr může představovat významný zásah, který by se mohl dotknout zájmů ochrany přírody. Oproti tomu Naturové posouzení se vypracovává jen v případě, kdy může mít záměr samostatně nebo ve spojení s jinými koncepcemi nebo záměry významný vliv na předmět ochrany nebo celistvost evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti. V obou případech se však navrhuje opatření, která by měla eliminovat nebo zmírnit negativní vliv záměru na předměty ochrany přírody.

Oproti tomu migrační studie je zaměřena na hodnocení záměru z hlediska míry fragmentace krajiny a měla by v jednotlivých fázích přípravy posoudit vliv záměru na prostupnost krajiny pro volně žijící živočichy. Z uvedeného vyplývá, že se zde navrhuje zejména opatření snižující případný bariérový nebo fragmentační efekt záměru na přírodu popř. by zde měla být navržena opatření pro snížení rizika mortality, tedy střetů vozidel (vlaků) s živočichy. Nejprve se na úrovni procesu EIA zpracovává rámcová migrační studie, kde dochází k posouzení celkové průchodnosti a přijatelnosti navržených variant a stanovení základního umístění a volby typů průchodů pro faunu, jakož i dalších ochranných opatření. Následně se v etapě přípravy

dokumentace pro územní řízení (DÚR) zpracovává detailní migrační studie, v rámci které dochází k upřesnění a detailnímu rozpracování jednotlivých navržených opatření.

Ve všech zmíněných případech je velmi důležité, aby vždy probíhala spolupráce zpracovatele posouzení, tedy navrhovatele opatření, s projektantem. Praxe ukazuje, že tato spolupráce je velice efektivní způsob, jak zapracovat navrhovaná opatření do projektu již v průběhu jeho přípravy. Následné úpravy projektu jsou často náročné až nemožné. Příkladem můžeme uvést opatření v podobě požadavku na změnu velikosti migračního objektu, doplnění nového migračního objektu, změnu umístění obslužných komunikací nebo typ jejich povrchu. Například opatření v podobě využití vody z komunikace pro dotování mokřadu vyžaduje úpravu projektu z hlediska odvodnění stavby, požadavek na retenční nádrže se stálou hladinou vody zase vyžaduje změnu výšky dna či technického řešení přepadu, požadavek na umístění bariér pro ptáky a netopýry na most vyžaduje složité změny a přepočty v nosnosti mostní konstrukce. Pokud jsou ovšem požadavky na tato opatření známa již v počáteční fázi přípravy a jsou odsouhlasena ze strany investora, mohou být mnohem snáze do projektu zapracována. V jednotlivých hodnoceních a posouzeních jsou pak tato opatření dále vedena jako opatření zmírňující negativní vliv stavby na zájmy ochrany přírody, je zde ovšem přímo uvedeno, že již jsou součástí projektu. Tato včasná integrace opatření do projektu je efektivní jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska vlastní funkčnosti opatření. I nadále je však nutná spolupráce při aktualizacích projektu, aby postupnými změnami v projektu nedošlo k znehodnocení či narušení funkčnosti opatření.

NOVÝ NÁSTROJ PRO NAVRHOVÁNÍ OPATŘENÍ

Ne vždy je situace tak ideální, jak bylo zmíněno v předchozím textu, ať už je to způsobeno neochotou posuzovatelů trávit hodiny nad konzultacemi a kontrolami úprav projektu (a následně i vlastního hodnocení), nebo nevolí projektantů a investora integrovat do projektu opatření, která jim vlastně nebyla uložena žádným orgánem ochrany přírody a považují je za zbytečnou

a nadstandardní investici. Z toho následně plyne, že se stále projektují a realizují opatření nesprávných parametrů nebo se navrhují opatření v daných podmínkách nevhodná či nerealizovatelná.

Z výše uvedených důvodů je na místě zmínit absenci nástroje, který by na základě soudobých znalostí, požadavků a technologií obsahoval postupy, které by sloužili veřejné správě, projektantům i stavitelům k multidisciplinárnímu propojení, čímž by mělo dojít ke snížení tlaku na multidisciplinární znalosti jednotlivců. Každý druh je specifický a specifické jsou i jeho požadavky na opatření. Zároveň jsou specifické přírodní podmínky a charakter každé lokality, ze kterých vyplývají odlišné postupy a řešení. Pro pochopení vztahů mezi biologií ochrany přírody, stavitelstvím a legislativou a pro nastavení správných postupů při navrhování opatření pro ochranu přírody by mohla být vytvořena veřejná databáze obsahující dostupné informace technického, biologického i legislativního charakteru. Tyto informace by měli být propojeny tak, aby každému uživateli poskytovali správné odpovědi a vhodné postupy. Databáze by měla nabídnout zodpovědným orgánům ochrany přírody

vhodná řešení, na která se budou moci odkazovat. Projektantům a stavitelům by zase měla přinést určitou míru flexibility v rámci navrhování a realizace, vždy ale s podmínkou dosažení konkrétního cíle. Tato databáze by zároveň mohla eliminovat chyby, které vznikají v důsledku četných změn dokumentace a dlouhého časového období, které přípravy komplikovaných staveb, jako je například vysokorychlostní trať, často provází. Důležité je, aby takový nástroj byl neustále aktualizován a umožňoval využívat vždy nejnovější přístupy a technologie.

BIOLOGICKÝ DOZOR

Při realizaci staveb praxe ukázala důležitost přítomnosti biologického dozoru. Ten by měl být zastoupen odborníkem na ochranu přírody a kromě monitoringu výskytu zvláště chráněných druhů na stavbě a provádění případných transferů by měl dohlížet na správnost realizace opatření týkající se ochrany přírody (včetně opatření na ochranu migrace) a dodržování podmínek stanovených orgány ochrany přírody. Obrazně řečeno je to osoba, která dostane pomyslný štafetový kolík od zpracovatelů studií při přípravě projektu jako je



Dálnice D6 Lubenec, obchvat. Přeložka Blšanky je provedena mimo most kamenným záhozem, v podmostí rovnalinou s kynetou ve dně. Na mostě jsou umístěny ocelové sítě, které nutí netopýry přelétávat most ve větších výškách a minimalizují tak počet srážek vozidel s netopýry. Foto Vlastimil Bogdan

migrační studie, hodnocení vlivu dle § 67 nebo Naturové posouzení dle §45i. V praxi se dále osvědčila funkce biologického dozoru jako konzultanta při tvorbě dokumentace pro provedení stavby (DPS) a realizačních dokumentací dílčích stavebních objektů RDS. Právě při úpravách projektu dle požadavků vyplývajících z detailní znalosti místních podmínek (např. jiná stabilita podloží, než se předpokládalo atd.) dochází na stavbě ke změnám, které mohou vést ke snížení funkčnosti souvisejících opatření na ochranu přírody. Na druhou stranu může dojít k takovým změnám v krajině v okolí stavby, že některá předem navržená opatření na ochranu přírody zcela ztratí smysl (např. se stavbou nesouvisějící odstranění liniové zeleně jako letového koridoru netopýrů).

ENVIRONMENTÁLNÍ PLÁN VÝSTAVBY

Velké stavby, jako jsou např. stavby v dopravním sektoru, jsou spojeny s širokou řadou závazných podmínek směřovaných na ochranu životního prostředí (a tedy i zmírňujících opatření pro ochranu přírody), které jsou stanovovány v průběhu celého povolovacího procesu. Jak již bylo zmíněno, klíčovým dokumentem (nástrojem) je vždy závazné stanovisko EIA případně rozhodnutí ukončující zjišťovací řízení a dále celá řada dokumentů stanovujících podmínky pro provádění stavby (výjimky z ochranných podmínek zvláště chráněných druhů, povolení ke kácení dřevin, souhlas k zásahu do významného krajinného prvku a řady dalších).

Zdaleka ne všechny podmínky bývají přehledně shrnuty ve stavebním povolení. Investor přesouvá povinnost dodržování podmínek na zhotovitele, přitom není k dispozici jednotný a přehledný dokument umožňující kontrolu jejich dodržování, za které je investor (spolu)odpovědný. Environmentální, potažmo biologický dozor pracuje s mnoha podklady a společně se zhotovitelem se v jejich provázanosti většinou postupně orientuje až v průběhu stavby.

Jako vhodné řešení se nabízí využití konceptu Environmentálního plánu výstavby (EPV) do něhož by byly integrovány všechny podmínky a opatření vyplývající z povolovacího procesu. Na konkrétní příklad se můžeme podívat na Slovensku, kde je EPV využíván právě v dopravním sektoru.

Tento dokument pro konkrétní stavbu popisuje způsoby zabezpečení nezhoršení stavu životního prostředí během výstavby, popisuje návrh technických a organizačních opatření stejně jako opatření na řešení krátkodobých zhoršení stavu složek životního prostředí. Navrhuje také plán ochranných opatření a navazující sanace pro případ havárií, nehod, požárů a povodní. Zabývá se nakládáním s odpady vznikajícími během výstavby. Měl by také obsahovat mapové podklady upozorňující na klíčová místa z pohledu ochrany životního prostředí včetně ochrany přírody (např. cenné biotopy, dřeviny, chráněná území apod.).

V praxi je u nás EPV výjimečně využíván, ale stále ještě není optimálním nástrojem. Většinou je totiž zpracován zhotovitelem stavby bez přímé kontroly (a reálně zájmu) investora. Výsledný dokument je tedy přehlednější formou dokumentace obsahující podmínky pro stavbu, ale praktické uplatnění není z pohledu ochrany životního prostředí (a tedy také hájení zájmu plnění povinností ze strany investora) zdaleka ideální. Je nutná optimalizace postupu a metodické a operativní nastavení. Klíčové je rovněž správné nadefinování rolí a jejich kompetencí v celém procesu.

V rámci EPV je pro jednotlivé podmínky potřeba nastavit odpovídající opatření, která nemusí být v závazných dokumentech dostatečně detailně popsána. Definici takovýchto opatření může dělat pouze odborně kvalifikovaná osoba. Musí být jasné, z jakého dokumentu podmínka vychází. Pro jednotlivá opatření by měla být co nejpřesněji popsána lokalizace, optimálně na úrovni konkrétních objektů. Pro několik podmínek může být jedno společné opatření a naopak jednu podmínku je možné naplnit více opatřeními.

EPV by měl zajišťovat ochranu životního prostředí, ale i ochranu investora. Z tohoto důvodu je doporučena příprava ze strany investora, který by měl EPV stanovit jako povinnou přílohu smlouvy se zhotovitelem. Pro kontrolu naplňování opatření musí být stanoveno období a adekvátní frekvence. O těchto kontrolách by měl být vždy sepsán jednoduchý protokol, který bude potvrzen odpovědnými zástupci. Tyto protokoly by měli být přístupné monitorovateli životního prostředí, pro kterého mohou být zjištění podstatná pro naladění monitoringu (termínu, lokace...), v případě

závažných zjištění pak může být nastaven monitoring operativní. Vzhledem k možným změnám dokumentace stavby a souvisejících závazných dokumentů je třeba počítat s ad hoc aktualizací EPV.

Pro snadnější a efektivnější využití EPV by určitě pomohla aplikace, ve které by bylo zajištěno provázání projektové dokumentace (dílčích staveb), podmínek stavebního povolení, rozpracovaných opatření, harmonogramů, výsledků monitoringu, mapových podkladů, protokolů kontrol a dalších důležitých nástrojů. Aplikace by sloužila pro investora, pro zhotovitele, pro stavební (environmentální) dozor, ale hlavně pro ochranu životního prostředí!

ZÁVĚREM

Stejně jako v ostatních oborech, tak i v ochraně přírody dochází k neustálému poznání a k vývoji, což platí pro opatření aplikovaná v ochraně přírody dvojnásob. V dnešní době vyžaduje navrhování vhodných a efektivních opatření skutečně multidisciplinární znalosti. Věřím, že uvedený text s příklady z praxe zdůrazní důležitost stávajících nástrojů, pomůže odstranit zbytečné překážky ve spolupráci a třeba bude i podnětem pro aplikaci nevyužívaných nástrojů nebo vývoje nástrojů nových, protože zájemem nás všech by mělo být financování pouze efektivních a funkčních opatření v ochraně přírody.